

Česká a polská historiografie k dějinám Těšínska v letech 1938-1945

Mečislav Borák

In: *Stan i potrzeby badań nad dziejami Śląska Cieszyńskiego*. Pod red. I. Panica. Cieszyn, Polskie Towarzystwo Historyczne, Oddział w Cieszynie 2000, s. 106-118.

(aktualizovaná verze)

V části Těšínského Slezska, jež po roce 1920 připadla Československu, došlo k zásadním změnám už před válkou. V říjnu 1938 byla značná část tohoto území, zvaná Poláky Zaolzie, připojena k Polsku. Jeho zbývající část, dlouhý pruh území na východním břehu řeky Ostravice od slovenské hranice až k řece Odře (až na několik obcí či jejich částí celé Frýdecko a Slezskoostravsko), byla 14. března 1939 spolu se zbytkem českých zemí okupována Německem a stala se součástí Protektorátu Čechy a Morava.¹ Státní hranici rozdělující české Těšínsko převzaly po 1. září 1939, kdy začal válečný útok na Polsko, rovněž německé úřady. Platila tedy od října 1938 po celou válku až do května 1945, kdy byly v českých zemích a na Slovensku obnoveny předmnichovské hranice ČSR. Z hlediska české historiografie tedy zásadním mezníkem vývoje na území českého Těšínska v tomto období není až 1. září 1939, jak to pojímá historiografie polská, ale již počátek října 1938 pro (přibližně) bývalé politické okresy Fryštát a Český Těšín a 14. březen 1939 pro okres Frýdek, kdy zde přechodně skončila československá suverenity.

Tento rozdílný pohled zřejmě ovlivnil i rozdíly v zaměření historického výzkumu. Polští historici zkoumají okupační vývoj v dnešní polské části Těšínského Slezska a z jeho české části si vybírají pouze Zaolzí,² zatímco frýdecká část Těšínského Slezska (stejně jako ostatní části českého Slezska, snad s výjimkou Hlučínska) stojí zcela stranou jejich zájmu. Čeští historici zase sledují především onu frýdeckou část v rámci vývoje Protektorátu Čechy a Morava, již mnohem méně se věnují situaci na Zaolzí a jen zcela okrajově přesahům na dnešní polské území Těšínského Slezska.

¹ Okupanti vytvořením názvu Protektorát Čechy a Morava nerespektovali skutečnost, že zabrali i tuto část historického území Slezska. Ostatní české Slezsko se stalo součástí vládního obvodu Opava v říšské župě Sudety, Hlučínsko bylo připojeno přímo k Altreichu k okresu Ratiboř, vládní obvod Opole, říšská provincie Slezsko (od r. 1941 Horní Slezsko). Podrobnější výklad vývoje správy v celé oblasti viz např. V. Kolářová: Příspěvek k politicko-správnímu vývoji Ostravska, „Průmyslové oblasti“, sv. 5, Ostrava 1975, s. 165-205.

² Má to své oprávnění, neboť za války bylo Zaolzí součástí okupačního okresu Techen v katovickém vládním obvodu říšské provincie Slezsko (Horní Slezsko). Pokud ale sledujeme historii Těšínského Slezska jako celku, musíme vzít v úvahu i jeho protektorátní část.

Na žádost pořadatelů tohoto sborníku vynechávám ve svém příspěvku období polské administrace na Zaolzí od října 1938 do září 1939, které má být pojednáno, včetně české historiografie, na jiném místě.³ Vývoj v oblasti protektorátního Frýdecka budu ovšem sledovat již od března 1939, neboť trvat na 1. září 1939 by zde bylo nesmyslné. Ve svém příspěvku si všimnu, opět ve shodě s požadavkem pořadatelů, pouze prací českých historiků, a ponechám stranou i česky vydané práce polských historiků z Polska⁴ a z České republiky.⁵ Předmětem mého výběru budou pouze monografie, sborníky a jiné knižně vydané práce, dále studie a články z některých odborných periodik a některých vlastivědných časopisů, bez (mnohdy hodnotných) článků v denním tisku a bez nároku na úplnost soupisu k tématu.

I když takový soupis dosud chybí, lze odkázat na několik podobných soupisů, jež se problematiky okupačního vývoje Těšínska aspoň částečně dotýkají. Jde především o 2 komentované bibliografie, které doprovázejí hodnocení stavu výzkumu dějin Slezska a zařazují vývoj na Těšínsku v letech 1939-1945 do širších časových a prostorových souvislostí dějin Slezska.⁶ Z důvodu úspory místa budu v tomto soupise znovu připomínat jen některé z prací, uvedených ve zmíněných bibliografiích. Ze starších přehledů literatury k tématu lze uvést též soupis A. Mazura,⁷ N. Prokešové,⁸ M. Habrmanové⁹ a podobné dílčí přehledy,¹⁰ z novějších např. bibliografii J. Bartoše a D. Schallnera.¹¹ Existují též některé specializované soupisy – např. bibliografie článků

³ Novější český přehled literatury k tomuto tématu (ovšem zdaleka ne úplný) viz např. M. Borák: Zábor Těšínska v říjnu 1938 a první fáze delimitace hranic mezi Československem a Polskem (výběr dokumentů). „Časopis Slezského zemského muzea“, řada B 1997, s. 206-248.

⁴ Např. B. Bartnikowski, W. Biegański, J. Jaros, H. Rechowicz, H. Rola, I. Sroka, B. Sziotka, A. Szefer, J. Tomaszewski, D. Tomczyk, M. Turlejska.

⁵ Např. H. Jasiczek, S. Zahradnik.

⁶ M. Borák: Období let 1938-1945, (W:) Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu. Red. D. Gawrecki, Opava 1991, s. 225-261; Týž: Stav výzkumu dějin českého Slezska v období let 1938-1945, (W:) Slezsko v dějinách českého státu, Opava 1998, s. 283-291.

⁷ A. Mazur: Nejvýznamnější literatura k tématu „národnostní a ekonomická politika nacistických okupantů v průmyslových oblastech“. „Průmyslové oblasti“, sv. 3, Ostrava 1971, s. 204-218.

⁸ N. Prokešová: Česká literatura o dějinách nacistické okupace v Severomoravském kraji. „Slezský sborník“ 1967, s. 527-538; Táž: Výběrová bibliografie české literatury o dějinách národně osvobozeneckého boje v Severomoravském kraji, „Odboj a revoluce – Zprávy“ 1967, č. 3, s. 206-216.

⁹ M. Habrmanová: Stav výzkumu českých průmyslových oblastí a národnostní politiky nacistů v letech 1938-1945. „Slezský sborník“ 1986, s. 106-116.

¹⁰ Např. F. Urbanec: Bibliografie článků k osvobození Těšínska z vlastivědného zpravodaje okresů Karviná a Frýdek-Místek „Těšínsko“ z ročníků 1957-1974. „Těšínsko“ 1975, č. 2, s. 35-36; Protifašistický odboj na Těšínsku, Karviná 1986; J. Veselská: Bibliografie historicko vlastivědné literatury okresu Frýdek-Místek do roku 1945, Frýdek-Místek 1990.

¹¹ J. Bartoš, D. Schallner: Výběrová bibliografie k problematice okupovaného pohraničí ČSR 1938-1945, (W:) „Historie okupovaného pohraničí 1938-1945“, sv. 1, Ústí nad Labem 1998, s. 170-182, sv. 3, Ústí nad Labem 1999, s. 173-181, sv. 4, Ústí nad Labem 1999, s. 195-208, sv. 5, Ústí nad Labem 2000, s. 155-176.

v časopise „Těšínsko“,¹² místopis odboje,¹³ soupisy archivních fondů,¹⁴ vzpomínek¹⁵ či památných míst, pomníků a pamětních desek¹⁶ apod.

Pomineme-li většinou jen zkratkovité (či vůbec žádné) zobrazení vývoje Těšínska v letech 1939-1945 v syntézách dějin českých zemí,¹⁷ můžeme konstatovat, že dosud bohužel neexistuje česká monografie na toto téma. Jedním z mála pokusů o zachycení alespoň základních rysů okupačního vývoje (zvláště okupační politiky a odboje proti okupantům) v celém českém Těšínsku (tedy v jeho protektorátní i říšské části) tak zůstává příručka *Nástin dějin Těšínska*.¹⁸ Poměrně dobrou možnost srovnání všech typů okupačních režimů na severní Moravě a v českém Slezsku dává studie V. Plačka, v níž nechybí ani srovnání vývoje v obou částech okupovaného českého Těšínska,¹⁹ a podobně zaměřená monografie N. Pavelčíkové.²⁰ Srovnání ekonomického a národnostního vývoje obou částí Těšínska v kontextu vývoje celých českých zemí provedl A. Grobelný,²¹ sociální problematiku na příkladě zásobování obyvatel Ostravska a Těšínska v prvních letech války pojednala B. Gracová.²² Stručné srovnání odbojového hnutí ve všech částech

¹² J. Veselská: Bibliografie časopisu Těšínsko [1957-1974], Frýdek-Místek 1976; Táž: Bibliografie časopisu Těšínsko [1975-1984], Frýdek-Místek 1985.

¹³ M. Riedlová, M. Nádvorník: Místopis odboje a osvobození Severomoravského kraje, Olomouc 1975.

¹⁴ A. Grobelný: Prameny k dějinám Československa za nacistické okupace ve Státním archivu v Katovicích, „Slezský sborník“ 1966, s. 217-237; M. Musilová: Soupis materiálů Státního archivu v Brně k projevům protinacistického odporu 1939-1941, „Průmyslové oblasti“, sv. 4, Ostrava 1971, s. 204-218.

¹⁵ Paměti bojovníků. Tematický soupis archivních materiálů ze vzpomínkových soutěží SPB [SBS]. I.-V. díl, Praha 1967-2000; H. Romanovská: Soupis vzpomínek k dějinám dělnického hnutí, KSČ, odboje, osvobození a socialistické výstavby v Severomoravském kraji, Ostrava 1981.

¹⁶ M. Daněk: Ostravsko bojuje proti okupantům, (W:) Památná místa bojů proti fašismu, 2. vyd. Praha 1961; Mainuš: Památná místa protifašistického boje v okresech Frýdek-Místek a Karviná, „Těšínsko“ 1975, č. 2, s. 21-25; J. Jožák: Památná místa protifašistického boje Severomoravského kraje, Praha 1978; Památky a památná místa revolučních tradic protifašistického odboje a osvobozovacích bojů slavné Rudé armády v r. 1945 v okrese Frýdek-Místek, Frýdek-Místek 1978; A. Mainka, M. Malura: Pomníky a pamětní desky v okrese Karviná, Český Těšín 1984.

¹⁷ Zhodnocení celostátních historických syntéz z pohledu okupačního vývoje na Těšínsku by vyžadovalo samostatné zpracování, jen zčásti se objevuje v již zmiňovaných dvou komentovaných bibliografiích k dějinám Slezska. Např. dosud jediná slovníková příručka k dějinám okupace českých zemí Český antifášismus a odboj, Praha 1988, uvádí sice hesla typu Okupace Těšínska, Volkslista, Okupované pohraničí českých zemí, Perzekuce Čechů v okupovaném pohraničí 1938-1945 aj., ale výklad hesel trpí nepřesnostmi a mnohé podstatné jevy jsou zcela opomenuty.

¹⁸ M. Borák: Těšínsko v letech 1938-1945, (W:) Nástin dějin Těšínska. Red. M. Borák a D. Gawrecki, Ostrava-Praha 1992, s. 102-117; polský překlad M. Borák: Śląsk Cieszyński w latach 1938-1945, (W:) Zarys Dziejów Śląska Cieszyńskiego, Ostrawa-Praga 1992, s. 102-117.

¹⁹ V. Plaček: Ostravská průmyslová oblast v letech 1938-1945. „Průmyslové oblasti“, sv. 3, Ostrava 1971, s. 8-46.

²⁰ N. Pavelčíková: Ostravská oblast v letech nacistické okupace (1938-1945), Opava 1990.

²¹ A. Grobelný: Národnostní politika nacistů a český průmysl 1938-1945. Se zvláštním zřetelem k Moravě a Slezsku, Ostrava 1989; týž: České průmyslové oblasti za nacistické okupace 1938-1945, „Časopis Slezského muzea – řada B“, 1986, s. 116-131; A. Grobelný.

²² B. Gracová: Počátek války a zásobování obyvatel Ostravska a Těšínska, „Těšínsko“ 1994, č. 1, s. 27; táž: Zásobování obyvatel Ostravska a Těšínska v roce 1940, tamtéž, č. 2, s. 12-18.

českého Slezska v prvních letech války podal M. Borák.²³ Existuje již řada dalších prací, které si v rámci popisu okupačního vývoje českých zemí a jejich pohraničních oblastí všímají i vývoje na Těšínsku, např. vývoje správy a okupačního systému, hospodářského, sociálního a populačního vývoje; odkazujeme na jejich stručný přehled ve zmíněných komentovaných bibliografiích k dějinám Slezska.

Zařazení problematiky Těšínska do širších souvislostí československo-polských vztahů za války se objevilo ve dvou starších pracích J. Valenty²⁴ a J. Kolejky,²⁵ podrobněji byla popsána role Těšínska v jednáních o možnosti československo-polské konfederace.²⁶

Poměrně pestrý obraz tvoří literatura sledující vývoj v každé z obou oblastí okupovaného českého Těšínska. Pojednáme o každé z nich samostatně.

a) protektorátní část Těšínska

Stručný přehled vývoje na okupovaném Frýdecku podal E. Vávrovský.²⁷ Počátek a první dny nacistické okupace Ostravska a frýdecké části Těšínska přibližují práce F. Crkovského a B. Konečného a A. Grobelného,²⁸ zajímavé podrobnosti k tomuto období lze najít i v obecněji zaměřených pracích M. Moulise a O. Sládka.²⁹ Řadu informací o období okupace skrývají rovněž monografie některých měst a obcí této oblasti,³⁰ stejně jako

²³ M. Borák: *Odboj ve Slezsku*, (W:) Rok 1942 v českém odboji. Praha 1992, s. 60-62.

²⁴ J. Valenta: *Boj národů Československa a Polska za národní osvobození v letech druhé světové války (1939-1945)*, (W:) Češi a Poláci v minulosti, II. díl, Praha 1967, s. 634-668.

²⁵ J. Kolejka: *Československo-polské vztahy za druhé světové války*, „Slezský sborník“ 1961, s. 461-474.

²⁶ R. Žáček: *Těšínsko a československo-polská konfederace*, „Těšínsko“ 1990, č. 4, s. 17-18; týž: *Těšínsko jako objekt mezinárodní politiky za 2. světové války*, (W:) *Górný Śląsk po podziale w 1922 r.*, Bytom 1997, s. 278-302; týž: *K formování postojů české a slovenské emigrace k federalizačním plánům střední Evropy v letech 1939-1941*, „Sborník Vojenské akademie v Brně“, řada C, 1994, s. 135-138; týž: *Slezsko a problém budoucí československo-polské hranice v období druhé světové války*, tamtéž, Brno 1993, s. 225-230; týž: *K postoji českého a polského domácího odboje k projektu československo-polské konfederace v období 2. světové války*, „Časopis Slezského zemského muzea“, řada B, 1997, s. 249-271; I. Šťovíček, J. Valenta: *Československo-polská jednání o konfederaci 1939-1944*, sv. 1-4, Praha 1994; J. Valenta: *Czechosłowacko-polskie rokowania konfederacyjne czasu wojny – pomijane aspekty*, „Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego“, 1997, *Prace Historyczne*, z. 122, s. 37-43.

²⁷ E. Vávrovský: *Frýdek-Místek 14. března 1939 a za nacistické okupace*, Frýdek-Místek 1979; týž: *První odpor proti nacistům v českých zemích*, „Těšínsko“ 1970, č. 2, s. 1-6.

²⁸ F. Crkovský: *Ostravsko a 15. březen 1939*, „Slezský sborník“ 1961, s. 475-490; B. Konečný: *Frýdecko a první dny protektorátu*, „Těšínsko“ 1971, č. 1-2, s. 45-48; A. Grobelný: *Frýdecká pozoruhodnost ze 14. března 1939*, „Těšínsko“ 1989, č. 4, s. 18.

²⁹ M. Moulis: *Osudný 15. března 1939*; O. Sládek: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945*, Praha 1986.

³⁰ Např. *Dějiny Ostravy*, Ostrava 1967 (studie C. Nečase); *Dějiny Ostravy*, Ostrava 1993 (studie B. Gracové, A. Grobelného, M. Boráka a K. Jířka); *700 let Frýdku-Místku*, Frýdek-Místek 1965 (studie V. Vávrovského); *Vratimov. Minulost a současnost města papíren* (studie I. Valoška); *Lašská obec Řepiště*, Řepiště 1970 (studie V. Stibora); I. Valošek: *Bruzovice*, Bruzovice 1970.

práce k dějinám velkých průmyslových závodů.³¹ Lze připomenout i starší pokus O. Káni a J. Michňáka o syntézu okupačního vývoje na Ostravsku.³²

Jednoznačně největší zájem historiků se týkal problematiky odbojového hnutí proti okupantům, jež zde patřilo, díky spojení ostravské průmyslové aglomerace s odbojáři a partyzány v beskydských horách, k nejvýznamnějším v celé republice. Protože ani toto téma není dosud všestranně zpracováno, máme k dispozici jen starší, faktograficky poměrně bohatou práci B. Pekárka a F. Čvandy³³ a několik dalších prací F. Čvandy a J. Michňáka;³⁴ novější přehled odboje na Ostravsku podal M. Borák.³⁵ Nejpodrobněji je zpracována historie odboje komunistického, který byl po dlouhá léta interpretován jako rozhodující proud národního odboje, přičemž úloha ostatních odbojových složek byla zamlčována či zkreslována.³⁶ Poměrně četná je historiografie odboje na Frýdecku a v Pobeskydí, mnohdy přesahující z protektorátní do říšské části Těšínska,³⁷ zvláště historie partyzánské obce Morávky;³⁸ novější přehled životních osudů odbojářů z Frýdecka podal T. Adamec.³⁹ Další dílčí studie zachycují dosti široké spektrum odboje,⁴⁰

³¹ Např. Sborník k dějinám Válcoven plechu ve Frýdku-Místku, Ostrava 1970; J. Paclík, M. Vltavská: 120 let ČSD – dílny pro opravu vozidel v Ostravě, Ostrava 1967.

³² O. Káňa, J. Michňák: Ostravsko v době nacistické okupace. Studie a dokumenty, Ostrava 1962.

³³ F. Čvanda, B. Pekárek: Fronta v podzemí, Ostrava 1967.

³⁴ F. Čvanda: Slovenský partyzánský oddíl kapitána Bělavského, „Historie a vojenství“ 1961, s. 485-507; týž: Poslední výstřely, Ostrava 1963; týž: Noční akce, Ostrava 1965; týž: V nerovném boji. Předmluva M. Borák, Ostrava 1990; J. Michňák: Ostravsko a odboj proti nacistické okupaci, „Slezský sborník“ 1959, s. 401-422.

³⁵ M. Borák: Odboj proti nacistickým okupantům na Ostravsku v letech 1939-1945, „Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska.“, sv. 16, Ostrava 1991, s. 30-54.

³⁶ Např. Komunisté Ostravského kraje za svobodnou Československou republiku, Moravská Ostrava 1945; J. Příkryl: Komunistická strana Československa v čele boje proti nacistickým okupantům na střední a severní Moravě, Olomouc 1980; Komunisté v čele protifašistického odboje na severní Moravě, Ostrava 1980.

³⁷ A. Nytra: Z historie obce Žermanic v době okupace, „Těšínský kalendář“ 1948, s. 159-161; Pobeskydí v odboji, Místek 1951; Z historie odboje v Pobeskydí, Frýdek-Místek 1956; E. Vávrovský: Z kroniky partyzánské hnutí v oblasti Beskyd, „Těšínsko“ 1964, č. 4, s. 13-14, 28-31; Z historie odboje v Pobeskydí, Frýdek-Místek 1965; V. Škuta: Odbojové a partyzánské hnutí v Beskydách, „Těšínsko“ 1965, č. 19-20, s. 16-18; Protinacistický odboj v okrese Frýdek-Místek, Frýdek-Místek 1973; J. Kovář: Protifašistický odboj v Pobeskydí, Frýdek-Místek 1981; F. Gřunděl, V. Satinský: Přepadení partyzánů na Hradové v Malenovicích pod Lysou horou, „Těšínsko“ 1981, č. 4, obálka; E. Vávrovský: Destrukce na trati v Lískovci. Epizody z protinacistického odboje, Frýdek-Místek 1983; Š. Bartošová: Okupace a odboj na Ostravici, (W:) Beskydy. Vlastivědný průvodce údolím Ostravice, Frýdek-Místek 1983, s. 37-40; M. Borák: Po stopách partyzánů v Beskydech, Ostrava 1984.

³⁸ A. Opěla: Z válečné kroniky obce Morávky, „Těšínský kalendář“ 1947, s. 123-125; M. Hrůzková: Partyzánský odboj na Morávce, „Těšínsko“ 1959, č. 9, s. 4-6; V. Škuta, E. Vávrovský: Partyzánská obec Morávka. Několik vzpomínek na boje našeho lidu proti fašismu v letech 1939-1945, Frýdek-Místek 1965; J. Kovář: Památná místa partyzánské obce Morávky, Frýdek-Místek 1982; E. Vávrovský: Partyzánská obec Morávka ústy Moravčanů, Frýdek-Místek 1982; týž: Partyzánská obec Morávka oprostěná od legend. (jak tomu bylo v obci za nacistické okupace), „Těšínsko“ 1983, č. 4, s. 1-6; D. Drobiš: Moravecká škola v obležení, „Těšínsko“ 1984, č. 1, s. 23-25; R. Burda: V našich vzpomínkách stále žijí. (Z partyzánské Morávky), „Těšínsko“ 1985, č. 3, s. 14-15; O. Sládek: Rychlý soud na Morávce, „Hlas revoluce“ 1985, č. 1, s. 7; K. Kvapulinský: Vzpomínky na Morávku, „Těšínsko“ 1989, č. 4, s. 20-21.

³⁹ T. Adamec: Bojovali za svobodu, Frýdek-Místek 1999.

⁴⁰ Např. V. Vlk: Vzpomínka na účastníky bojů proti fašismu na Frontách druhé světové války, „Těšínsko“ 1985, č. 4, s. 12-15; V. Fic: Výsadková skupina Wolfram, „Časopis Matice Moravské“ 1972, s. 257-281; E.

a všímají si už jeho utváření před vznikem druhé světové války, zvláště při organizování ilegálních přechodů hranic z protektorátu do Polska.⁴¹ Objevilo se i první zpracování historie vojenského odboje od I. Stolaříka,⁴² či skautského a mládežnického odboje od M. Boráka.⁴³

Celkový obraz okupačního vývoje doplňují studie o některých rysech okupačního režimu či o některých okupačních událostech,⁴⁴ studie o vysokých obětech války a okupace,⁴⁵ o tragickém osudu ostravských a frýdeckých židů⁴⁶ a také četná literatura k posledním dnům války a k osvobození Ostravska a Frýdecka.⁴⁷ Nepřipomínáme zde

Vávrovský: Kapitola z dějin národně osvobozenického boje za druhé světové války. (Jak došlo k zatčení mládežnické ilegální organizace ve Frýdku-Místku), „Těšínsko“ 1982, č. 4, s. 24-26; týž: Ukrývání Ludvíka Korbáše. Kapitola ze života ilegálního pracovníka, „Těšínsko“ 1983, č. 2, s. 24-27; Z. Jelínek: Brigádní generál Josef Braun a protifašistický odboj v Pobeskydí, „Těšínsko“ 1986, č. 3, s. 2-3; B. Ivánek: Vzpomínky příslušníků čs. zahraniční armády – západ na léta 1939-1945, Frýdek-Místek 1988; O. Marek: Odbojář Andělín Šulík, „Těšínsko“ 1996, č. 4, s. 25-27.

⁴¹ J. Frühwirth: Organizace ilegálních přechodů do Polska na báňské dráze v roce 1939 ve vzpomínkách bratří Františka a Hynka Bochenkových, „Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města“, sv. 6, Ostrava 1973, s. 321-328; I. Ulrychová: Trasy přechodů čs. politických emigrantů z protektorátu na území Polska, (W:) Za vítězství nad fašismem, Nový Smokovec 1975, s. 254-27; E. Vávrovský: Přechod Ludvíka Svobody do emigrace, „Slezský sborník“ 1976, s. 118-132; V. Richter-Rohan: Organizování ilegálních přechodů z Frýdku do Polska v roce 1939, „Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska“, sv. 18, Ostrava 1997, s. 448-453.

⁴² I. Stolařík: Patřili k prvním. Komentované dokumenty a vzpomínky k činnosti Obrany národa na Ostravsku, Ostrava 1994.

⁴³ M. Borák: Zavraždění ostravských skautů a jejich přátel v dubnu 1945, „Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska“, sv. 19, Ostrava 1999, s. 71-108.

⁴⁴ B. Gracová: Velká propagační akce s písmenem „V“, „Těšínsko“ 1995, č. 4, s. 27-28; táž: Ostravské policejní ředitelství v boji s prostitutí roku 1941, „Těšínsko“ 1996, č. 2, s. 27-28; M. Borák: Svědectví o zastřelení anglického a kanadského letce u Moravské Ostravy v roce 1944, „Ostrava. Příspěvky k dějinám Ostravy a Ostravska“, sv. 16, Ostrava 1991, s. 147-156; týž: Ruské protisovětské středisko v Ostravě za druhé světové války, tamtéž, sv. 18, Ostrava 1997, s. 256-258.

⁴⁵ V. Hýl: Věznění a umučení, Moravská Ostrava 1945; J. Chrobáček: Florián Bayer, řídící učitel pomocné školy ve Slezské Ostravě, jeho práce, podzemní činnost a umučení, „Těšínský kalendář“ 1946, s. 154-155; A. Dobeš: Žalujeme! Památník obětí války a německého běsnění v městysi Vratimově. Frýdek 1946; 333. Sokolská župa Moravskoslezská, Ostrava 1947; Za štěstí národa. Památník popravených a umučených učitelů za německé okupace v letech 1939-1945 okresu Frýdek-Místek, Frýdek-Místek 1970; Almanach obětí nacismu v letech 1939-1945 v okrese Frýdek-Místek, Frýdek-Místek 1991; M. Borák: Ostravští rodáci obětmi zločinu NKVD v Katyni, „Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska“, sv. 17, Ostrava 1995, s. 152-163.

⁴⁶ M. Borák: Transport do tmy. První deportace evropských židů, Ostrava 1994; Nisko 1939/1994. Akce Nisko v historii „konečného řešení židovské otázky“. Sborník referátů, Ostrava 1995.

⁴⁷ Např. J. Vochala: Pro nové České Slezsko. Jak si ilegální pracovníci domácího slezského odboje představovali nové, samosprávné České Slezsko v novém Československu, Ostrava 1945; týž: Boje o Frýdek-Místek a ústupové přechody přes řeku Ostravici v květnu 1945, „Těšínsko“ 1961, č. 18-19, s. 2-4; Z. Konečný, F. Mainuš: Osvobození Severomoravského kraje ve světle kronik, Ostrava 1962; B. Jamnický: Osvobození Moravy, Brno-Ostrava 1964; K. Jiřík: Osvobození Ostravy ve světle kronik, Ostrava 1965; V. Peša: Ostravská operace Rudé armády, Ostrava 1970; B. Tvarůžek: Operační cíl Ostrava, Ostrava 1973; E. Vávrovský: Svoboda šla Ostravskem. Kronika osvobození, Ostrava 1965; týž: Velké dny vítězství. Kronika osvobození okresu Frýdek-Místek Sovětskou armádou, Frýdek-Místek 1975; A. Holenka: Kronika osvobození Sedlišť, Sedliště 1974; L. Ohlidal: Zločiny ostravského gestapa v posledních měsících války, „Ostrava. Příspěvky k dějinám a výstavbě města“, sv. 10, Ostrava 1979, s. 251-257; O. Sládek: Spálená země, Praha 1980; J. Balla: Pod křídly je Ostrava, Ostrava 1985.

literaturu k ekonomickému a sociálnímu vývoji této oblasti, uvedenou v první ze zmiňovaných komentovaných bibliografií.⁴⁸

b) říšská část Těšínska (Zaolží)

První zevrubnější českou charakteristiku specifík okupačního vývoje na tomto území podal M. Myška, spolu se souborem archivních materiálů těšínské NSDAP.⁴⁹ Práce J. Bartoše o českém obyvatelstvu v okupovaném pohraničí si Těšínska všímá jen okrajově,⁵⁰ což lze říci i o většině celostátních charakteristik okupačního vývoje, zachycených v již zmiňovaných komentovaných bibliografiích. Čestnou výjimku představují práce A. Grobelného, L. Pallase a V. Plačka, které se věnují hospodářskému, demografickému, společenskému a politickému vývoji a někdy přesahují rámec Těšínska z hlediska jeho začlenění do katovického vládního obvodu.⁵¹ Podobný význam mají práce těchto autorů o národnostním a právním vývoji na Těšínsku, které si všímají i problematiky tzv. německé volkslisty.⁵² Ke specifice okupačního režimu na Těšínsku se vyjádřili též Z. Antoš a R. Prášil, Antošova další práce si všímá agrární politiky nacistů.⁵³ M. Borák

⁴⁸ Jde zvláště o práce A. Grobelného, N. Pavelčíkové, D. Musilové-Ševcové aj.

⁴⁹ M. Myška: Z tajných zpráv NSDAP o Těšínsku, Ostrava 1964.

⁵⁰ J. Bartoš: Okupované pohraničí a české obyvatelstvo, 2. vyd. Praha 1986.

⁵¹ A. Grobelný: Hornoslezská průmyslová oblast v představách nacistů, „Slezský sborník“ 1967, s. 21-46; týž: Válka, hornoslezská průmyslová oblast a Karvinsko 1939-1944. Poznámky k úloze Horního Slezska v ekonomice třetí říše za druhé světové války, „Průmyslové oblasti“, sv. 3, Ostrava 1971, s. 47-64; týž: Některé politické postoje na Těšínsku za nacistické okupace, „Těšínsko“ 1977, č. 1, s. 20-23; týž: Nacistická válečná výroba v roce 1943 a Těšínsko, „Těšínsko“ 1979, č. 1, s. 15-16; týž: Projekt odersko-dunajského průplavu ve vztahu k Ostravsko-Karvinsku a hornoslezské průmyslové oblasti v letech 1939-1942, „Těšínsko“ 1981, č. 1, s. 23-29; týž: Wybrane problemy demograficzne, społeczne i polityczne na Górnośląskim okręgu przemysłowym i w Cieszyńskim w latach okupacji hitlerowskiej, „Studia i materiały z dziejów Śląska“ 1986, s. 331-381; A. Grobelný, L. Pallas: K postavení ostravské a hornoslezské průmyslové oblasti za nacistické okupace 1939-1945, „Slezský sborník“ 1980, s. 1-14; V. Plaček: Ostravský kamenouhelný revír v době nacistické okupace, „Průmyslové oblasti“, sv. 4, Ostrava 1967, s. 45-81; týž: K nacistickým plánům na začlenění ostravské průmyslové oblasti do říše, „Vlastivědné listy“ 1975, č. 2, s. 9-10.

⁵² A. Grobelný: Německá menšina na Těšínsku v letech 1938-1939 a příprava války, „Časopis Slezského muzea“, řada B, 1969, s. 165-170; týž: Nacistická národnostní politika a výkon okupačního práva na Těšínsku 1939-1945, „Slezský sborník“ 1977, s. 23-38; týž: Obyvatelstvo a jeho struktura v českých zemích po Mnichovu a za nacistické okupace 1938-1945, „Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi“ 1987, sv. 12, s. 211-239; L. Pallas: Ślonzactví a vznik tzv. volkslisty, „Slezský sborník“ 1968, s. 327-341; týž: K praxi tzv. volkslisty na Těšínsku (ve světle svědectví J. Koždoně), „Průmyslové oblasti“, sv. 3, Ostrava 1971, s. 65-91; týž: Nacistická národnostní politika na Horním Slezsku v letech 1939-1945, „Slezský sborník“ 1981, s. 27-66; týž: K nacistické národnostní politice na Horním Slezsku včetně Těšínska v letech 1939-1945, tamtéž, s. 261-288; V. Plaček: K otázce německé volkslisty na Těšínsku, „Časopis Slezského muzea“, řada B, 1978, s. 97-121.

⁵³ Z. Antoš: Poznámky k některým rysům nacistického režimu v odtrženém pohraničí, „Odboj a revoluce – Zprávy“ 1966, č. 2, s. 19-34; R. Prášil: Poznámky k některým rysům nacistického režimu na Těšínsku, tamtéž 1967, č. 3, s. 132-138; Z. Antoš: K úloze nacistické agrární politiky na Těšínsku, „Slezský sborník“ 1967, s. 187-196.

podrobně popsal činnost nacistického bezpečnostního aparátu a zločiny gestapa, včetně specifík nacistického okupačního práva na tomto území a jeho výkonu v prvních dnech i v celém dalším průběhu okupace.⁵⁴ Spolu s B. Gracovou osvětlili incident v Mostech u Jablunkova, který bezprostředně předcházela výbuchu světové války.⁵⁵ Vznikly i práce o školství a kulturním vývoji⁵⁶ a celá řada článků i větších prací týkajících se každodennosti okupačního života.⁵⁷ Neopomenutelným zdrojem informací jsou i monografie některých těšínských měst a obcí⁵⁸ či studie o dějinách závodů a větších institucí.⁵⁹

Také odbojovému hnutí proti okupantům byla věnována pozornost českých historiků, byť mnohem skromnější, než je tomu u historiků polských, což nepochybně souvisí s rozdílnou intenzitou obou národních odbojů.⁶⁰ Prvním pokusem o nastínění historie

⁵⁴ M. Borák: Na příkaz gestapa. Nacistické válečné zločiny na Těšínsku, Ostrava 1990; týž: Pierwsze dni okupacji hitlerowskiej na Śląsku Cieszyńskim, „Pamiętnik Cieszyński” 1994, T 9, s. 132-143.

⁵⁵ B. Gracová: Nacistická provokace proti Polsku v Mostech u Jablunkova a v Hlivicích koncem srpna 1939, „Těšínsko” 1974, č. 3, s. 3-6; M. Borák: Atak na tunel. Napad niemiecki na Przełęcz Jabłonkowską, „Kalendarz Śląski” 1994, s. 35-41.

⁵⁶ A. Grobelný: Školská otázka v okupovaném pohraničí, „Slezský sborník” 1975, s. 100-119; L. Pallas: Nacistická kultura na Těšínsku, zejména v Třinci, v letech 1939-1945, „Studie o Těšínsku” 1980, sv. 9, s. 136-156; Padesátka. O českém školství v Horní Suché od roku 1921. Události v obci i s historickými přehledy, Horní Suchá 1971.

⁵⁷ Např. R. Marynčák: Mějte nás rádi... Protifašistické anekdoty z Těšínska a odjinud, Ostrava 1965; A. Grobelný: Pokus o úpravu hranice v Petřvaldě za války, „Těšínsko” 1968, č. 2-3, s. 13-15; týž: Osudy stavebních bytových družstev v Bohumíně za druhé světové války, „Těšínsko” 1978, č. 3, s. 23-25; týž: Tři příběhy o statečnosti drobných lidí z Těšínska za nacistické okupace, „Těšínsko” 1979, č. 3, s. 9-14; týž: Zcizování potravinových lístků – forma odporu proti nacistické okupaci Těšínska (1939-1945), „Těšínsko” 1980, č. 3, s. 8-12; R. Řempel: Vzpomínky na trpké roky německé okupace, „Těšínsko” 1970, nr 3, s. 23-27; A. Štefánik: Jak se žilo na šachtách v Petřvaldě za nacistické okupace, „Těšínsko” 1983, č. 3, s. 28-30, 1989, č. 4, s. 18-19; M. Borák: Válečné matriky z Karvinska, „Těšínsko” 1996, č. 2, s. 28; L. Čermák: Rozdělená rodina. (Setkávali jsme se na hranici), „Těšínsko” 1999, č. 21, s. 28-30; J. Šipula: Zázitek z karvinské lokálky, „Těšínsko” 2000, č. 1, s. 25.

⁵⁸ Český Těšín 50 let městem. Studie a materiály k minulosti a výstavbě města, Ostrava 1973 (studie V. Plačka); A. Grobelný: Města Těšín a Český Těšín v období okupace a války, „Těšínsko” 1989, č. 1, s. 11-14; týž: Třinec za nacistické okupace, „Těšínsko” 1969, č. 3, s. 26-30; Orlová 1223-1973. Historie a současnost města, Orlová 1973 (studie N. Pavelčíkové [pod jménem Josefa Bartoše]); Dějiny Orlové, Orlová 1993 (studie M. Boráka a N. Pavelčíkové); Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, Karviná 1968 (studie V. Plačka a E. Vávrovského); Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města, Ostrava 1976 (studie A. Grobelného); V. Plaček: Amtsbezirk Suchau v době nacistické okupace, „Slezský sborník” 1968, s. 310-326, 458-466; P. Koukol: Horní Suchá za okupace, její utrpení a osvobození Sovětskou armádou, (W:) Padesátka, Horní Suchá 1971, s. 51-54; Z dějin a pamětí obce Záblatí u Bohumína (1229-1969), Záblatí 1969; Těrlicko 1229-1979, Těrlicko-Český Těšín 1979; B. Havlíček: Nejtragičtější období v dějinách obce Komorní Lhotky, „Těšínsko” 1979, č. 2, s. 11-12; V. Topiarz: Tři kapitoly z kroniky obce Stonavy, „Těšínsko” 1986, č. 4, s. 12-13; N. Pavelčíková: Hnojník v letech nacistické okupace, „Těšínsko” 1987, č. 1, s. 14-16; Havířov, Havířov 1995.

⁵⁹ A. Gajdáček: Kronika bojů, utrpení a vítězství na jámě Dukla, Ostrava 1961; 60. výročí založení závodu Kovona Karviná, Karviná 1964; Důl Antonín Zápotocký včera a dnes, Orlová 1975; Z dějin Třineckých železáren, Praha 1970; Dějiny Třineckých železáren 1839-1979, Praha 1979; 90 let založení podniku Železáren a drátoven Bohumín, Nový Bohumín 1978; Padesát let gymnázia v Českém Těšíně. Jubilejní sborník, Český Těšín 1971; I. Pavelková: O plicním sanatoriu v Jablunkově, „Těšínsko” 1999, č. 2, s. 11-15.

⁶⁰ M. Borák: K výzkumu problematiky českého a polského národního odboje na odtrženém území Těšínska v letech 1938-1945, (W:) Slezsko v československo-polských vztazích 1918-1947, Opava 1991, s. 50-54.

odboje byla publikace R. Marynčáka, doplněná o vzpomínky odbojářů, převážně z řad komunistického odboje.⁶¹ Vycházela v podstatě z Jasiczkova vylíčení odboje, vydaného nedlouho předtím česky.⁶² Výklad M. Myšky o polském nekomunistickém odboji neodpovídá skutečnosti, neboť hrubě zkreslil skutečnou sílu a rozsah odboje ZWZ-AK.⁶³ Práce Romana Prášila zachycují už větší šíři odbojových proudů, podrobněji se zabývají především levicovým a komunistickým odbojem.⁶⁴ Informace o komunistickém odboji na Zaolzí se objevila i v již zmiňovaných krajských přehledech odboje od F. Čvandy a B. Pekárka i od J. Příkryla a odtud i v celostátní syntéze komunistického odboje.⁶⁵ Ideologicky jednostranné hodnocení odboje, především polského, je i v regionálních monografiích V. Plačka a P. Becka.⁶⁶ Dva sborníky vzpomínek z Karvinska a z Orlovska uvádějí téměř výhradně představitele komunistického odboje.⁶⁷ V pouhém náčrtu zachycují odboj v těchto oblastech jiné dvě práce.⁶⁸ Podrobnosti o polském nekomunistickém odboji a jeho velkých obětech lze najít v již zmíněné práci M. Boráka o těšínském gestapu a v jeho 2 monografiích o okolnostech životické tragédie, nejnověji vylíčených na pozadí celkového okupačního vývoje této části Těšínského Slezska.⁶⁹ Tomuto válečnému zločinu bylo věnováno několik dalších prací.⁷⁰ O polském

⁶¹ R. Marynčák: Vzpomínky a dokumenty o boji těšínského lidu proti fašismu, Karviná-Český Těšín 1960.

⁶² H. Jasiczek: Společně v boji, (W:) O. Šuleř, H. Jasiczek: Bratrství v boji, Ostrava 1960, s. 11-31.

⁶³ M. Myška: K činnosti polských buržoazních nacionalistických odbojových organizací v Československu, „Sborník prací Pedagogického institutu v Ostravě“, řada dějepis-zeměpis, sv. 4, Praha 1963, s. 3-25.

⁶⁴ R. Prášil: Kraj, kde teče Olza. Příspěvek k dějinám boje proti fašismu na Těšínsku 1918-1945, Karviná 1965; týž: Kapitan Orłow i Asia, „Głos Ziemi Cieszyńskiej“ 1967, nr. 46; týž: Komunistický odboj na Dole Žofie v Orlové-Porubě za nacistické okupace, „Těšínsko“ 1967, č. 4, s. 20-21; týž: Vývoj česko-polské vzájemnosti na Těšínsku za okupace 1939-1945, (W:) Tisíc let česko-polské vzájemnosti, s. 2, Opava 1967, s. 294-299; týž: Proletářský internacionalismus a jeho význam v odboji na Těšínsku, (W:) O významu a tradicích proletářského internacionalismu, Ostrava 1968, s. 66-69; týž: Grupy wywiadowcze a ruch narodowowyzwoleńczy na Śląsku Cieszyńskim, „Zwrot“ 1968, nr. 6, s. 12-14; týž: Czynna walka narodowowyzwoleńcza na Śląsku Cieszyńskim w latach 1939-1945. Krótki zarys dziejów, Katowice 1969; týž: Przyczynek do dziejów ruchu oporu na Zaolziu, (W:) Śląsk i Zagłębie Dąbrowskie w walce z okupantem hitlerowskim 1939-1945, Katowice 1970, s. 214-242; týž: Nadjożnyj – legenda a skutečnost odboje na Jablunkovsku, „Těšínsko“ 1980, č. 4, s. 7-10..

⁶⁵ Za národní osvobození, za novou republiku 1938-1945. Vedoucí úloha KSČ v národně osvobozené boji, 2. vyd. Praha 1985.

⁶⁶ V. Plaček: Okupace a protifašistický odboj, (W:) Okres Karviná, Ostrava 1984, s. 40-48; P. Beck: Cesta okresu Karviná k osvobození a k současnosti, Karviná 1985.

⁶⁷ Sborník vzpomínek občanů Karvinska na dobu nacistické okupace a osvobození Československa Sovětskou armádou, Karviná 1975; Historie živá, (W:) „Kulturní měsíčník Orlové“ 1975, č. 5, s. 1-33.

⁶⁸ J. Steiner: Nacistická okupace a osvobození Orlovska v roce 1945. Z kronikářských materiálů města Orlové, „Studie o Těšínsku“ 1980, sv. 9, s. 67-91; B. Gracová, A. Grobelný: Z minulosti Karvinska, tamtéž 1976, sv. 4, s. 11-53.

⁶⁹ M. Borák: Zločin v Životičích, Ostrava 1980 a 1984; týž: Svědectví ze Životic. Druhá světová válka na Těšínsku a okolnosti životické tragédie, Český Těšín 1999.

⁷⁰ R. Marynčák: Slezské Lidice a revanšismus dnes, Český Těšín 1959, polský překlad Gehenna Żywocic a współczesni odwetowcy, tamtéž 1959; R. Marynčák, Z. Kašpárková: Životice žalují, Karviná 1961; R. Prášil: Životice žalují, „Karvinský kulturní zpravodaj“ 1969, č. 7, s. 4-6; týž: Třicet let životické tragédie, Karviná 1974; V. Godula – R. Prášil: Životická tragédie, Karviná 1969; M. Borák: Životická tragédie, Karviná 1978,

nekomunistickém odboji psali též V. Godula, A. Hájková aj.⁷¹ Jiné příspěvky zmiňují spolupráci místního odboje s českými odbojovými organizacemi v protektorátu.⁷² Novější přehled životních osudů odbojářů z Bohumínska zachycuje už široké spektrum odboje, především českého.⁷³ Objevují se i přehledy o účasti občanů Těšínska v zahraničním odboji.⁷⁴

O obětech války a odboje pojednává několik dílčích prací a přehled za okresy Karviná a Frýdek-Místek, kam je zahrnuta část bývalého okresu Český Těšín.⁷⁵ Velmi četné jsou životopisné medailónky obětí odboje.⁷⁶ Další studie a články si všímají obětí Polenlágřů a

polský překlad Żywocicka tragedia, Ostrava 1979; týž: Dohra životické tragédie, „Vlastivědné listy“ 1979, č. 1, s. 5-7; týž: Svědectví o životické tragédii, „Časopis Slezského muzea“, řada B 1979, s. 25-39; týž: Nazistowska akcja likwidacyjna w Żywocicach (6 VIII 1944 r.) i jej sprawcy, „Zaranie Śląskie“ 1991, nr 1-2, s. 47-64.

⁷¹ V. Godula: Těšínský odboj a poslední dny Mírova, „Těšínsko“ 1976, č. 23, s. 33-38, 1977, č. 1, s. 35-37, 1978, č. 1, s. 18-20; A. Hájková: Údaje o polské zpravodajské organizaci „Stragan“ v dokumentech uložených v čs. archivech, (W:) Za vítězství nad fašismem, II. část, Nový Smokovec 1975, s. 171-182.

⁷² A. Hořínek: Ilegální činnost Slezské matice osvěty lidové, „Těšínský kalendář“ 1946, s. 73-80; F. Vystrčil: Podíl rychvaldské skupiny na činnosti ostravské partyzánské skupiny Jan Žižka, „Těšínsko“ 1965, č. 19-20, s. 10-15; A. Hájková: Několik poznámek o stranickém kraji Moravská Ostrava a jeho spojení do tzv. Olsagebietu, (W:) Za vítězství nad fašismem, II. část, Nový Smokovec 1975, s. 100-105; Č. Amort: V řadách národního odboje, „Slezský sborník“ 1988, s. 182-193; M. Borák: Joža Vochala a Slezský odboj, „Práce a studie Muzea Beskyd ve Frýdku Místku“ 1993, sv. 8, s. 28-34.

⁷³ Cesty a osudy bohumínských odbojářů 1938-1945. Zpracoval J. Demel, úvod M. Borák, Bohumín [1995].

⁷⁴ S. Martínek: Slezané v zahraniční armádě na západě, „Slezský kalendář“ 1947, s. 113-115; J. Šafarčík: Občané z Těšínska u Dunkerque, „Těšínsko“ 1990, č. 1, s. 1-7; M. Borák: Zapomenutí hrdinové. Osudy letců z Těšínska na západní frontě, „Těšínsko“ 1994, č. 1, s. 7-14; týž: Wilhelm Kosarz i „czeska czwórka“, „Kalendarz Śląski“ 1994, s. 69-77.

⁷⁵ Nepokořeným. Bratrům a sestrám sokolským, kteří padli v letech 1938-1945 v boji o svobodu národa. Red. E. Slíva, Orlová 1948; E. Vávrovský: Karviná za nacistické okupace (1939-1945), „Těšínsko“ 1959, č. 10, s. 1-3; týž: Oběti nacistické okupace na Jablunkovsku 1939-1945, „Těšínsko“ 1960, č. 14-15, s. 2-4, 1961, č. 18-19, s. 5-8; K. Sedláček: Petřvald roku 1944, „Těšínsko“ 1971, č. 3, s. 27-28; Nezapomínáme – paměťamy, Karviná 1979; M. Borák: Hrob u jámy Barbora. Svědectví o prvním nacistickém válečném zločinu na Těšínsku, „Těšínsko“ 1989, č. 3, s. 1-6; týž: Nieznane egzekucje Polaków, „Kalendarz Śląski“ 1999, s. 99-102; Oběti hitlerovské okupace a války v okrese Karviná, Karviná 1995; Almanach obětí nacismu v letech 1939-1945 v okrese Frýdek-Místek, Frýdek-Místek 1991.

⁷⁶ Např. V. Valeček: Daň krve českého učitelstva z Těšínska za druhé světové války, „Těšínsko“ 1968, č. 2-3, s. 35-41, 1969, č. 1, s. 1-11, č. 2, s. 31, č. 3, s. 31, č. 4, s. 11-15, 1970, č. 1, s. 13-18, č. 2, s. 33, č. 3, s. 19-21, 1971, č. 1-2, s. 33-38, 40-45, č. 3, s. 25-26, 1972, č. 1-2, s. 29-31, 1973, č. 3, s. 8-10, 1974, č. 3, s. 1-4, 1975, č. 4, s. 35-36, 1977, č. 3, s. 26-28, „Studie o Těšínsku“ 1977, sv. 5, s. 316-323, 1979, sv. 7, s. 515-551; V. Škuta: Oběti války v Tyři, „Těšínsko“ 1975, č. 2, s. 9; M. Borák: Válečné osudy Karola Šliwky, „Těšínsko“ 1989, č. 3, s. 17-19; S. Vincour: Oldřich Štěrba – náčelník junáků a hrdina odboje, „Těšínsko“ 1997, č. 2, s. 24-25; týž: Smrt ve vlnách Atlantiku, tamtéž, s. 25-26.

internacních táborů pro Poláky,⁷⁷ obětí z řad válečných zajatců na Těšínsku,⁷⁸ romských a židovských obětí holocaustu,⁷⁹ obětí z řad církví,⁸⁰ obětí z řad volkslistářů – příslušníků wehrmachtu.⁸¹ Samostatnou kapitolu tvoří oběti táborů a věznic v bývalém Sovětském svazu, zavražděné či umučené během války.⁸² Také posledním dnům války a osvobození Těšínska bylo věnováno již několik studií a článků.⁸³

Náš bibliografický výběr prací, ač nepochybně ovlivněný subjektivním pohledem autora, názorně ukazuje, že některá témata jsou v české historiografii dosud zpracována

⁷⁷ A. Grobelný: Obóz koncentracijny w Skrochowicach na Śląsku Opawskim w 1939 roku, „Zaranie Śląskie“ 1964, s. 571-592; týž: Koncentrační tábor ve Skrochovicích na podzim roku 1939, „Opavsko“ 1964, č. 9, s. 5-7; týž: Prof. Gustaw Fierla o pobytu v koncentračním táboře ve Skrochovicích, „Těšínsko“ 1965, č. 19-20, s. 34-35; týž: Skrochovice – první nacistický tábor na československém území, „Vlastivědné listy“ 1975, č. 1, s. 17-18; týž: Nacistický tábor pro zajaté Poláky v září 1939 v Paskově, „Těšínsko“ 1989, č. 3, s. 23; M. Borák: Relacja z poszukiwania obozu, „Głos Ziemi Cieszyńskiej“ 1986, nr 27, s. 4; týž: Útěk z tábora Dössel, „Těšínsko“ 1986, č. 1, s. 23-24; týž: Zapomniany obóz. Polenlager nr 83 w Beneszwowie Dolnym, „Kalendarz Śląski“ 1993, s. 67-75; týž: „Polenlágr“ – zvláštní druh nacistických koncentračních táborů ve Slezsku, „Těšínsko“ 1994, č. 4, s. 24-27.

⁷⁸ Z. Konečný, F. Mainuš: Jeńcy wojenni na Górnym Śląsku w czasie II wojny światowej (Stalag VIII B/D Cieszyn), „Zaranie Śląskie“ 1965, s. 663-679; tíž: Obozy jenieckie na Górnym Śląsku (Z dziejów Stalagu cieszyńskiego), Katowice 1969; Z. Konečný: Ústřední zajatecký tábor v Těšíně (1941-1945), „Sborní Matice Moravské“ 1966, s. 11-37; A. Grobelný: Postavení sovětských válečných zajatců a civilních dělníků na Horním Slezsku v letech 1941-1945, „Slezský sborník“ 1967, s. 485-502; R. Řempel: Sovětští zajatci za 2. světové války na Hlubíně v Karvině, „Těšínsko“ 1967, č. 4, s. 11-15; F. Mainuš: Zajatecký tábor v Těšíně, „Těšínsko“ 1969, č. 4, s. 4-8; týž: Dějiny Stalagu v Českém Těšíně (1942-1945), Český Těšín 1976; Písně ze zajateckého tábora v Těšíně, „Těšínsko“ 1976, č. 4, s. 29; B. Paloch: Zajatecký tábor v Orlové, „Orlovský zpravodaj“ 1970, č. 5, s. 1; L. Krupová: Byl březen 1945..., „Orlovský kulturní zpravodaj“ 1976, č. 2, s. 22; B. Heckel: Sovětští zajatci v Doubravě 1942-1945, „Těšínsko“ 1988, č. 1, s. 15-16; Sovětští váleční zajatci na Orlovsku za druhé světové války, „Kulturní měsíčník Orlové“ 1975, č. 11, s. 21-23, č. 12, s. 17-19; V. Pytlík: Přátelství přes hranice, tamtéž, č. 12, s. 20-22; J. Steiner: Položili životy za naši svobodu, „Těšínsko“ 1985, č. 3, s. 11-12..

⁷⁹ B. Gracová: Osudy Cikánů z Těšínska v letech druhé světové války, „Těšínsko“ 1992, č. 2, s. 29-30; M. Borák: Transport do tmy, c.d.; týž: Wydarzenia „nocy kryształowej i ich oddźwięk na terenach Czechosłowacji, (W:) Colloquium Opole '98 – 60 rocznica pogromu Żydów w Niemczech, Opole 2000, s. 49-60; týž: The situation of the Jewish population in the territory of Czech Silesia during the occupation (1938-1945), (W:) Jews in Silesia, Kraków 2000, s. 21-33.

⁸⁰ B. Hoffmann: A kdo vás zabije... Život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech, 4. vyd. Přerov 1946; H. Adamy a kol.: Fialové trojúhelníky. Zapomenutá kapitola holocaustu, Praha 2000.

⁸¹ M. Borák: W obcym mundurze, „Kalendarz Śląski“ 1994, s. 52-53.

⁸² M. Borák: Vraždy v Katyňském lese, Ostrava 1991; týž: Symbol Katynia. Zaolziańskie ofiary obozów i więzień w ZSRR, Česki Cieszyn 1991; týž: Katyň – neznámé souvislosti. Občané z Těšínska obětmi zločinu NKVD, „Těšínsko“ 1991, č. 3, s. 10-15; týž: Mrtví od Charkova. Občané z Těšínska v Katyni číslo 2, „Těšínsko“ 1992, č. 1, s. 16-22; týž: Obyvatelé Těšínska obětmi táborů a věznic v SSSR (výsledky výzkumu), „Slezský sborník“ 1992, s. 108-120; týž: Zaolziańskie ofiary Katynia, „Łambinowicki Rocznik Muzealny“ 1992, zv. 15, s. 20-27; týž: Echa katyńskie, „Kalendarz Śląski“ 1993, s. 49-52; týž: Tragédie slezských policistů, „Těšínsko“ 1993, s. 11-19; týž: Pamięć nie opuszcza żywych, „Zwrot“ 1993, nr 4, s. 8-15; týž: Trzy spowiedzi Franciszka Kozika, „Suplement. Pismo Stowarzyszenia Autorów Polskich w Krakowie“ 1993, nr 22, s. 3-7; týž: Katyn dans la mémoire des Tchèques et des Polonais de Silésie, „La Nouvelle Alternative“, Paris 1993, nr 32, s. 28-31; týž: Svědectví ze Slovenska, „Těšínsko“ 1994, č. 3, s. 18-20; týž:

nedostatečně či vůbec ne, jiným zase byla věnována pozornost možná až přílišná. Množství dosud vydané literatury k okupačním dějinám Těšínska však naznačuje, že čas k vytvoření české syntézy okupačního vývoje se už konečně blíží.

Dlaczego kłamał Franciszek Hajek? „Biuletyn Katyński“ 1997, nr. 42, s. 55-69; týž: Największa zbrodnia w historii Zaolzia. Podróż do Miednoje. „Kalendarz Śląski” 2001, s. 106-111; týž: Zločin v Katyni a jeho české a slovenské souvislosti, „Slovanské historické studie“ 2001.

⁸³ E. Vávrovský: Osvobození Těšínska a beskydské oblasti v roce 1945, „Těšínsko“ 1970, č. 4, s. 12-18; Tak přišla svoboda (Úryvky z kroniky Orlové), „Orlovský zpravodaj“ 1970, č. 5, s. 1; P. Indra: Historický dokument k osvobození města Těšína, „Těšínsko“ 1975, č. 2, s. 11-12; R. Prášil: Wolność nadeszła ze wschodu, „Zwrot“ 1975, nr 5, s. 1-3; F. Dona: Z osvobozovacích bojů v centru Orlové, „Kulturní měsíčník Orlové“ 1975, č. 9, s. 14-16, č. 10, s. 5-7; B. Havlíček: Dny osvobození Karviné v roce 1945, „Těšínsko“ 1975, č. 1, s. 1-4; týž: Osvobození obce Komorní Lhotky, „Těšínsko“ 1979, č. 4, s. 23; L. Báča: Kudy šla svoboda na Těšínsku? „Těšínsko“ 1975, č. 2, s. 10; D. Drobiš: Kudy šla svoboda na Těšínsku? „Těšínsko“ 1976, č. 3, s. 15-17; K. Gaura: Osvobození Bystřice nad Olší v květnu 1945, „Těšínsko“ 1980, č. 4, obálka; M. Babincová: Nacistický plán ARLZ a jeho realizace v oblasti Bohumína, Těšína a Třince, „Těšínsko“ 1981, č. 1, s. 20-22; J. Kovář: Osvobozovací boje na Frýdeckomístecku, „Těšínsko“ 1985, č. 3, s. 8-9; Nezapomenutelné chvíle. (Ze vzpomínek kronikářů), „Těšínsko“ 1985, č. 3, s. 9-11; B. Suchánková: Vzpomínky stále živé...(Z posledních dnů okupace a našeho osvobození v květnu 1945), „Těšínsko“ 1985, č. 4, s. 30.